

FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja
Macar—Türk Dostluk Derneği Yayını

- Üç ayda bir çıkar -

Rendkívüli kiadás

Orbán Viktor, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke
és felesége, Lévai Anikó

törökországi hivatalos látogatása alkalmából

(Ankara, Isztambul, Tekirdağ (Rodostó) 2000. május 24-27.)

Özel baskı.

Macaristan Cumhuriyeti Başbakanı Viktor Orbán ve eşi Anikó Lévai'nin resmî

Türkiye ziyaretleri münasebetiyle hazırlanmıştır.

(Ankara, İstanbul, Tekirdağ (Rodostó) 24-27 Mayıs 2000)

A miniszterelnök és felesége, valamint kíséretének tagjai – politikusok, a magyar tudományos élet kiemelkedő személyiségei, üzletemberek, újságírók – 2000. május 24-én szerdán este külön-repülőgéppel érkeztek az ankarai Eszenboğa repülőtérre. A küldöttséget a repülőtéren Kéry György nagykövet és felesége, továbbá Šükrü Gürel, állandó kísérő, és a nagykövetség munkatársai fogadták.

A miniszterelnök még aznap este a nagykövetség rezidenciájára hajtatott, ahová elkísérte felesége, Lévai Anikó, valamint a teljes magyar delegáció, és ahol jelen voltak a török kulturális kormányzat és tudományos élet kiemelkedő személyiségei, magyar állami kitüntetéssel rendelkező török állampolgárok, a törökországi tiszteletbeli magyar konzulok, az ankarai és az isztambuli magyar kolónia képviselői, az ankarai Török-Magyar Baráti Társaság tisztségviselői és üzletemberek. Az összejövetel fő célja Hasan Eren professzor kitüntetésének átadása volt. A Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetés átadása előtt Hasan Eren professzort, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagját Hazai György professzor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja magyar nyelven a következők szerint méltatta:

*„Kedves Professzor Uram!
Kedves Hasan Bey!*

A miniszterelnök úr felkérése nyomán nekem jut az a megtisztelő feladat, hogy a mai jeles napon méltassam tudományos pályafutásodat és életművedet. Ennek legfontosabb állomásai, valamint tudományos tevékenységed írott termékei jól ismertek a nemzetközi turkológia világában, így nemcsak Törökországból, hanem mindenütt, ahol e tudomány szakot művelik.

Eredményekben gazdag életutad során voltál tanár, s a generációk sorát nevelted fel a török nyelvtudomány és a hungarológia számára; mint tudományos szervező hosszú időn át voltál a Török Nyelvészeti Társaság vezetőségének tagja, majd annak elnöke; ugyanígy fontos szerepet játszottál a Török enciklopédia munkálataiban; ma is állandóan gyarapodó, témáiban ugyancsak szerteágazó írott munkásságodat pedig a nemzetközi turkológia ismerettárában a maradandó értékek között tartják számon.

A mai jeles alkalom természetszerűen sugallja azt, hogy külön szölgünk nagy ívű életutad egy számodra is fontos és becses mozzanatáról, nevezetesen arról, hogy egyetemi tanulmányaid minden stációja Budapesthez, a budapesti egyetemhez és az Eötvös-kollégiumhoz kapcsolódott. A nemzetközi turkológia nagy mestere, közös tanárunk, Németh Gyula vezetett be téged a turkológia birodalmába, nála doktoráltál, majd szerezted meg a magántanári címet.

A későbbiek során – akár szóban, akár írásban – mindig az őszinte hálát kifejező örömmel idézted fel életutad Magyarországhoz kapcsolódó szakaszát. Jól él emlékezetemben, hogy vagy másfél évtől ezelőtt, amikor lakásodon megmutattad nagy műved, a Török nyelv etimológiai szótára korrektúráit, büszkeséggel olvastad fel annak előszavából Németh Gyula hatvan évvel ezelőtti próféciját, hogy tőled várja e fontos nyelvtörténeti szintézis megalkotását.

Kedves Hasan Bey! A magyar tudományosságban jól tudott, hogy életed során milyen hű maradtál budapesti iskoládhoz, őszinte barátja maradtál hazánknak. Tudományosságunk hasonló baráti érzésekkel, s nem kevés büszkeséggel tekint a mi ismerettárunkat is gazdagító, generációkra kisugárzó munkásságodra. Ezt az elismerő büszkeséget fejezik ki magyarországi tudományos címeid, Akadémiánkban és tudós társaságainkban viselt tiszteleti tagságaid.

Mi magyar turkológusok külön köszönettel tartozunk neked azért, amit életed folyamán a két ország közötti kulturális-tudományos kapcsolatok ápolásáért tettél. Az én generációm jól emlékezik vissza arra a segítségre, amelyet a vasfüggöny-korszak nehéz évtizedeiben, – amikor a két ország közötti kapcsolatokat szinte egyedül a turkológia jelentette – te személyesen nyújtottál nekünk, vagy amelyet közvetítéssel élvezhettünk.

Başbakan, eşi ve refakatindeki heyet üyeleri – siyaset adamları, Macar bilim hayatının seçkin kişileri, işadamları, gazeteciler – 24 Mayıs 2000 tarihinde çarşamba akşamı özel bir uçakla Ankara Esenboğa hava alanına indiler. Heyeti, hava alanında Büyükelçi György Kéry ve eşi, daimi refakatçi Şükrü Gürel ve Büyükelçilik görevlileri karşıladılar.

Başbakan daha o akşam eşi Anikó Lévai ve Macar heyetinin bütün üyeleriyle birlikte Büyükelçilik rezidansına gitti. Rezidansa Türk kültür ve bilim hayatının seçkin kişileri, Macar Devlet nişanıyla ödüllendirilmiş Türk vatandaşları, Türkiye'deki fahri Macar konsolosları, Ankara ve İstanbul'daki Macar kolonilerinin temsilcileri, Ankara Türk-Macar Dostluk Derneği görevlileri ve işadamları hazır bulunuyordu. Bu buluşmanın birincil amacı, Profesör Hasan Eren'e nişanının verilmesiydi. Macaristan Cumhuriyeti "Tisztikereszt" Erdem Nişanı'nın verilmesinden önce Macar Bilimler Akademisi üyesi Profesör György Hazai, Macar Bilimler Akademisi onursal üyesi Profesör Hasan Eren'i Macarca olarak yaptığı konuşmada aşağıdaki sözlerle selamladı.

*„Sevgili Hocam,
Muhterem Hasan Bey,*

Bizim için çok önemli olan bugün Senin bilim kariyerini ve hayat yolunu anlatmak gibi gurur duyacağım şerefli bir görev, Başbakanın isteği üzerine bana düştü. Bu yolun en önemli durakları ve bilimsel çalışmalarının ürünleri uluslararası Turkoloji dünyasında, yani yalnız Türkiye'de değil Turkoloji dalı üzerinde çalışılan her yerde çok iyi tanınıyor. Başarılarla dolu yaşamın boyunca hocalık yaptın, Türk dilbilimi ve Hungaroloji alanlarında yeni yeni kuşaklar yetiştirdin, bilim örgütleyicisi olarak uzun yıllar boyunca Türk Dil Kurumu'nun yöneticileri arasında emek verdin, bu kurumun başkanlığını yaptın, Türkiye Ansiklopedisi çalışmalarında önemli faaliyetlerde bulundun; bugün de durmadan büyüyen ve en çeşitli konulara yayılan çalışmaların, uluslararası Turkoloji hazinesinde kalıcı değerler arasında yer alıyor.

Sana olan saygımızı belirttiğimiz bugün, büyük ivmeli yaşamının senin için de çok önemli ve değerli bir unsurundan, üniversite öğreniminin her evresinin Budapeşte'yle, Budapeşte Üniversitesi'yle ve Eötvös-Koleji'yle bağlantısından söz etmeden geçemeyiz. Turkoloji dünyasına Seni, ortak hocamız, uluslararası Turkoloji âleminin büyük ustası Gyula Németh yönlendirdi. Doktoranı onun yanında yaptın ve sonra profesör unvanını kazandın. Daha sonraları da yaşamının Seni Macaristan'a bağlayan evresine – gerek sözlü gerekse yazılı olarak – daima içten şükranlık dolu bir sevinçle değindin. Bir buçuk yıl kadar önce evinde bana, büyük yaptın Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nün baskı provasını gösterdiğin günü iyi anımsıyorum. Eserin önsözüne aldığın, Gyula Németh'in altmış yıl önceki sözlerini, bu önemli dilbilimi sentezinin yapımını senden beklediğini bana ıftiharla okumuştun.

Sevgili Hasan Hoca, Macar bilim âlemi, yaşamın boyunca Budapeşte okuluna ne kadar sadık kaldığını, yurdumuzun ne denli samimi bir dostu olduğunu çok iyi biliyor. Macar bilim dünyası da, hem bizim bilgi hazinemizi zenginleştiren, hem yeni kuşakları aydınlatan çalışmalarını aynı dostluk duygularıyla ve ıftiharla izliyor. Macaristan'daki bilimsel unvanların, Macar Bilimler Akademisi'nde ve bilimsel derneklerimizdeki onur üyeliklerin, bu takdirin ve Seninle ıftihar etmemizin bir ifadesidir.

Biz Macar Turkologlari, yaşamın boyunca iki ülke arasındaki kültürel-bilimsel ilişkilerin beslenmesi için yaptıklarına ayrıca teşekkür borçluyuz. Benim kuşağım, demirperde döneminin zor yıllarında – iki ülke arasındaki ilişkilerin hemen de yalnızca Turkoloji alanında kaldığı dönemde – Senin şahsen bize yaptığın ya da aracılığın sayesinde yararlandığımız yardımları iyi hatırlıyor.

Sevgili Hocam, bugün kutladığımız olay, yaşam yolunun bilimsel faaliyetlerinden bağımsız bir evresine de bağlı.

Kedves Hasan Bey! A mai jeles esemény életutad egy, a tudományos életműtől független stációjához is kapcsolódik. A nemrég betöltött 80. életévre gondolok. Ebből az alkalomból, szívből kívánunk neked további eredményekben gazdag egészséges alkotó éveket. A te egyik papírra vetett gondolatodból kiindulva így fogalmaznánk: azt kívánjuk, hogy érjed meg az opus magnum, az etimológiai szótár általad tervezett még sok bővített kiadását, s a siker öröme aranyozza be ezen éveidet.

E gondolatok jegyében szeretném megkérni miniszterelnök urat, hogy vegye át tőlem a szót."

A Hazai György akadémikus beszéde után az emelvényre lépő nyolcvan éves professzor Orbán Viktor miniszterelnök az alábbi szavakkal fogadta:

„Éppen kérem akartam a tanár urat, hogy legyen kedves és fáradjon föl ide mellém, hadd lássák önt a kedves vendégek. Hiszen azért jöttünk össze, hogy önt ünnepeljük. Ha megengedi, én már csak néhány mondatot szeretnék hozzátenni ahhoz, amit eddig hallottunk. A jelenlévők talán tudják, hogy annak a kollégiumnak, ahol a tanár úr tanult és dolgozott Budapesten, van egy jelmondata, amely így hangzik, hogy 'Szabadon szolgál a szeliem'. Ezt önök kedves török vendéglátóink, bizonyára jól tudják, hiszen számtalan magyar keresett önöknél menedéket, amikor Magyarországon hiányzott a szabadság levegője. Fellelő érzés egy olyan nép fiát kitüntetni a magyar polgárok nevében, akinek hazája oly sok magyarnak adott menedéket. Fellelő érzés, hogy ezt egy olyan esztendőben tehetjük meg, amikor Törökország és Magyarország a NATO-tagságon keresztül ismét szövetségesei egymásnak. De a legfellelőbb az, hogy egy olyan embert tüntethetünk ki, aki számára a nyelv volt talán élete legizgalmasabb kérdése. A magyar nemzet fönnmaradása számára mindig is a nyelv volt a legfontosabb. Ezért mi különös hálával tekintünk azokra, akik bár nem magyarok, de beszélnek nyelvünket, akik nem magyarok, de segítenek másoknak is megismerni a magyar nyelvet. S nem kétséges, hogy Hasan Eren úr ilyen ember. Ezért tisztelt professzor úr, a magyar nép nagy hálával tekint az ön munkásságára, és engem a Magyar Köztársaság elnöke azzal bízott meg, hogy az ő nevében is fejezzem ki a jókívánságokat, és ahogyan az előttem fekvő kitüntetési dokumentum is mondja, s most idézem a szöveget: 'a magyar-török kulturális kapcsolatok fejlesztése és ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként a Magyar Köztársasági Erdemrend Tisztikeresztje kitüntetést adományozom. Kelt Budapesten, 2000. év május hó 24. napján. Göncz Árpád köztársasági elnök.' Én csak azt kívánom önnek professzor úr, hogy a jó Isten kísérje munkásságának és életének, reményeim szerint, további nagyon sikeres és hosszú éveiben. Gratulálok!"

A kitüntetett Hasan Eren professzor válasza magyar nyelven hangzott el:

„Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Most, amikor hálával átvesszem ezt a magas kitüntetést, fellevenedik emlékezetemben több kedves emlék Budapesten eltöltött éveimmel kapcsolatban. De nem hallgathatom el, hogy szép számban vannak olyan emlékeim is, amelyek nem minősíthetők egészen kellemesnek. Elég utalnom arra, hogy Budapestet eltem át az 1944-es ostromot és az ún. felszabadulást.

Budapestet gyakran arra a kérdésre kellett feleletet adnom, hogy mint török hallgató mit tanulok az egyetemen. Az érdeklődők általában meglepődtek a válaszon. Török nyelvészetet tanulni a budapesti egyetemen! Szükségesnek éreztem ilyenkor tájékoztatni az érdeklődőket a magyar turkológia nivójáról és múltjáról. A budapesti tudományegyetemen 1870-ben Vámbéry Armin bizták meg a turkológiai tanszék vezetésével. Tagadhatatlan tény, hogy a budapesti turkológiai tanszék a legrégebbi központ ezen a területen. Vámbéry tanítványai között vannak hírneves turkológusok, mint Thüry József és Kúnos Ignác.

Yakınlarda doldurduğum 80. yaşımı kastediyorum. Bu münasebetle sana sağlıklı, başarılarla dolu, zengin ve yaratıcı uzun yıllar diliyoruz. Senin kâğıda döktüğün düşüncelerden birinden hareket ederek şöyle ifade edeyim: Dileriz ki, opus magnum, yani Etimoloji Sözlüğü'nün tasarladığın genişletilmiş baskılarını görmek sana nasip olsun ve önündeki daha nice nice yıllar başarıların sevinciyle dolu geçsin.

İşte bu düşünce ve duygularla şimdi, sayın Başbakan, sözü benden almasını rica ediyorum."

Akademi üyesi György Hazai'nin konuşmasından sonra kürsiye gelen seksen yaşındaki profesörü Başbakan Viktor Orbán aşağıdaki cümlelerle karşıladı:

Sayın hocamız, değerli konuklarımızın Sizi görebilmeleri için bir zahmet buraya yanıma gelmenizi rica edeceğim. Zira Sizi kutlamak üzere burada toplandık. Müsaadenizle, şimdiye kadar duyduklarımıza ben sadece birkaç cümle eklemek istiyorum. Burada hazır bulunanlar belki bilirler, hocamızın Budapeşte'de öğrenim gördüğü ve çalıştığı Kolej'in, öğrenci yurdunun, bir özdeyişi var, derler ki, 'Fikirler, özgür iken hizmet eder'. Bunu değerli Türk evsahiplerimiz sizler herhalde daha iyi bilirler, çünkü Macaristan'da özgürlük havası olmadığı sıralarda pek çok Macar sizlerde sığınacak yer aradı. Vatanında pek çok Macar'a sığınacak yer gösteren bir halkın evladını Macar yurttaşları adına ödüllendirmek, bizler için yüce duyguların kaynağı oluyor. Bunu, Türkiye ile Macaristan'ın NATO üyeliği ile tekrar müttefik oldukları bir yılda yapabilmemiz bizleri aynı kaynaktan duygulandırıyor. Fakat en yüce duygu, dil'i belki de hayatının en heyecan veren konusu sayan bir şahsı ödüllendirme olanağını bulmamızdır. Varlığını sürdürebilmesi bakımından Macar milleti için her zaman en önemli şey dil idi. Bundan ötürü bizler, Macar olmadıkları halde dilimizi konuşanlara, Macar olmadıkları halde Macar dilini tanımları için başkalarına da yardım edenlere candan minnettarız. Ve kuşkusuz Hasan Eren Bey böyle bir şahıs. Bunun için, sayın profesör, Macar halkı Sizin çalışmalarınıza büyük minnet duyuyor, ve Macaristan Cumhurbaşkanı beni, şahsen kendi adına da en iyi dileklerini ifade ederek, elimdeki ödül belgesinde de belirtilen şu sözlerle vazifemi yerine getirmekle görevlendirdi: 'Macar-Türk kültür ilişkilerinin geliştirilmesi ve gözetilmesi uğrunda gösterdiğiniz faaliyetlerin takdiri ifadesi olarak Size, Macaristan Cumhuriyeti Tisztikereszt Erdem Nişanı'nı sunuyorum. Budapeşte, 2000 yılı Mayıs ayının 24. günü. Cumhurbaşkanı Árpád Göncz.' Profesör Bey, ben de Size şunu diliyorum ki, daha da büyük başarılarla dolu ve daha uzun yıllar boyunca çalışmalarınızda ve yaşamınızda tanrı yardımcınız olsun! Tebrik ederim!"

Ödüllendirilen Profesör Hasan Eren, cevap konuşmasını Macarca yaptı.

"Sayın Başbakan,

Bu çok değerli nişanı şükranla alırken, Budapeşte'de geçirdiğim yılların hoş anıları belleğimde canlanıyor. Ama bunların yanı sıra pek de hoş denemeyecek birçok anım olduğunu da belirtmeden geçemeyeceğim. 1944 yılında Budapeşte kuşatmasında ve sözde kurtuluşa da orada olduğumu söylemem yeterli olacaktır, sanırım.

Budapeşte'de iken, bir Türk öğrenci olarak üniversitede ne okuduğumu benden soran çok olurdu. Budapeşte Üniversitesinde Türk filolojisi okuduğumu öğrenince de genellikle şaşırırlardı. O zamanlar bu kişilere hep Macar Türkolojisi'nin düzeyi ve geçmişi hakkında bilgi vermek zorunluluğunu hissetmişimdir. Budapeşte Üniversitesinde Türkoloji kürsüsünü yönetmek görevi daha 1870 yılında Armin Vámbéry'ye verilmişti. Budapeşte Türkoloji Kürsüsü'nün bu alandaki en eski merkez olduğu inkâr edilemeyecek bir gerçektir. József Thüry ve Ignác Kúnos gibi ünlü Türkologlar Vámbéry'nin öğrencileri arasındaydı.

Vámbery halála után a budapesti turkológiai tanszék vezetését Németh Gyula vette át. Németh tanszékvezetése kerek ötven évig tartott. Némethnek több kiváló magyar tanítványa van, mint pl. Ligeti Lajos, Halasi-Kun Tibor, Sinor Dénes, Györffy György, Kakuk Zsuzsa, Hazai György, Mándoky Kongur István, Vásáry István.

De Némethnek van több török tanítványa is. Első török tanítványa Bekir Sitki Çobanzade, aki Azerbajdzsán fővárosában, Bakuban kapott egyetemi tanszéket. Çobanzade aktív szerepet játszott a bakui turkológiai kongresszuson 1926-ban, amelyen napirendre került az ábécé-reform kérdése. Az oroszországi törökök az arab ábécét használták, amely a törökség közös írásrendszere volt. De ez nem állt összhangban a szovjet kultúrpolitikával. Çobanzade a latin írás mellett tört lándzsát. Çobanzade javaslatát mellett foglalt állást Alekszandr Szamojlovics orosz turkológus is. A kongresszus után Çobanzade halálbüntetést kapott, Szamojlovicsot pedig száműzték Szibériába, ahol kényszermunkát végzett s nemsokára meghalt.

Érdekes, hogy a bakui kongresszus után Kemal Atatürk török köztársasági elnök kezdeményezésével sor került az ábécé-reformra Törökországban is. Az új írásrendszer előkészítése céljából külön bizottság alakult. A bizottságban, mint nyelvész részt vett Ragıp Hulusi Özdem is, aki Németh tanítványa volt.

Az írásreform 1928-ban valósult meg. Ez a reform szorosan összefügg a török nyelvreformmal, amely társadalmi méretű mozgalommá vált. Ehhez a mozgalomhoz csatlakozott Hamit Zübeyr Koşay, aki Budapesten tanult. Koşay szerzője az első török nyelvjárási szótárnak, amely a Szinnyei-féle tájszótár mintájára készült.

Végül büszke vagyok, hogy a Németh-féle turkológiai iskola tanítványa vagyok magam is.

1998-ban látott napvilágot 'A törökségtudomány szótára' című művem, amelyben szótárszerűen szerepelnek a turkológusok. Művem megjelenése után azzal az állítással találkoztam, hogy könyvemben túlságosan nagy helyet foglalnak el a magyar turkológusok. Igaz, könyvemben bő helyet kaptak a magyar turkológusok, de tagadhatatlan tény, hogy szótáram nem fest a valóságnál nagyobb képet a magyar turkológiáról.

Végezetül pár szót szeretnék ejteni 'A török nyelv szófejtő szótára' című művemről, amely tavaly jelent meg. A szótár előszavában annak a kedves emlékemnek adtam kifejezést, hogy 1940-ben, mint másodéves egyetemi hallgató terjedelmes etimológiai tárgyú cikket írtam, amelyet Németh professzornak adtam át. Németh érdeklődéssel átnézte a kéziratot és kijelentette, hogy előreláthatólag a jövőben én írom meg a török nyelv szófejtő szótárát.

Orbán Viktor kormányfő és Hasan Eren professzor

Vámbery'nin ölümünden sonra Budapeşte Türkoloji Kürsüsü'nün yönetimini Gyula Németh üstlendi ve kürsüyü tam elli yıl boyunca yönetti. Gyula Németh'in, Lajos Ligeti, Tibor Halasi-Kun, Dénes Sinor, György Györffy, Zsuzsa Kakuk, György Hazai, István Mándoky Kongur, István Vásáry gibi birçok değerli Macar öğrencisi olmuştur.

Ama Németh'in birçok Türk öğrencisi de vardı. İlk Türk öğrencisi olan Bekir Sitki Çobanzade, Azerbaycan'ın başkenti Bakü Üniversitesi'nde görev almıştı. Çobanzade, alfabe reformu sorununun gündeme geldiği 1926 yılı Bakü Türkoloji Kongresinde aktif bir rol oynamıştır. Rusya'daki Türkler, Türk âleminin ortak yazı sistemi olan Arap alfabesini kullanıyorlardı. Fakat bu, Sovyet kültür politikasına uymuyordu. Çobanzade kongrede, Latin alfabesinin kullanılması görüşünü savundu ve Rus Türkologu Aleksandr Samoyloviç de bu görüşü destekledi. Kongreden sonra Çobanzade ölümüne mahkûm edildi, Samoyloviç ise Sibirya'ya sürüldü ve bir süre sonra da orada öldü.

Bakü Kongresinden sonra Türkiye'de de Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün girişimiyle alfabe reformunun gündeme gelmiş olması ilginçtir. O zamanlar yeni yazı sisteminin hazırlanması amacıyla özel bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyona dilbilimci olarak katılan Ragıp Hulusi Özdem de Németh'in öğrencisiydi.

Alfabe reformu 1928 yılında gerçekleşti. Bu reform, toplumsal bir akım haline gelen Türk dili reformuyla sıkı sıkıya bağlandı. Bu akıma katılan Hamit Zübeyr Koşay da öğrenimini Budapeşte'de yapmıştır. Szinnyei'nin ağız sözlüğü örnek alınarak hazırlanan ilk Türk ağız sözlüğünün yazarı Koşay'dır.

Ben de Németh'in Türkoloji okulunun öğrencisi olmakla iftihar ediyorum. Türkologların alfabetik sırayla yer aldıkları 'Türkologlar Sözlüğü' adlı eserim 1998 yılında yayımlandı. Eserimin yayımlanmasından sonra kitapta Macar Türkologlarına çok fazla yer verdiğim iddiasıyla karşılaştım. Kitabımda Macar Türkologlarının geniş yer tuttuğu doğrudur, fakat bu sözlüğün Macar Türkolojisini gerçekte olduğundan daha büyük göstermediği de bir gerçektir.

Son olarak geçen yıl yayımlanan 'Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü' adlı eserimden de kısaca söz etmek istiyorum. Sözlüğün ön sözünde eski bir anımdan söz ettim. 1940 yılında üniversitenin ikinci sınıf öğrencisi iken etimoloji konusu üzerine geniş bir yazı yazıp Profesör Németh'e vermiştim. Németh yazımı büyük bir ilgiyle okuduktan sonra bana: 'Öyle görünüyor ki, Türk dilinin etimoloji sözlüğünü ileride siz yazacaksınız' demişti. Németh'in ön görüşü doğru çıktı, sözlük yayımlandı, ne yazık ki büyük ustamız bu sözlüğü eline alamadı.

Şimdi bu değerli nişanı alırken kendimi hâlâ Macar dil bilimine borçlu hissediyorum. Fakat bütün gücümle sürdüreceğim çalışmalarla Türk-Macar bilimsel ve kültürel ilişkilerinin gelişmesine yeni katkılarda bulunarak bu büyük onura daha fazla layık olacağıma inanıyorum."

Nişan töreninden sonra verilen resepsiyon, hazır bulunan Macar ve Türk misafirlerin iki ülke arasındaki ilişkilerin beslenmesi ve geliştirilmesi konularında görüşebilmeleri için iyi bir fırsat yarattı.

Ertesi gün, 25 Mayıs perşembe günü, Başbakan ve eşliğindekiler Anıtkabri ziyaret ettiler. Viktor Orbán Anıtkabri'de büyük Türk devlet adamının anısına bir çelenk koyarak saygı duruşunda bulundu. Fanfoların sesinden ve sessiz saygı duruşundan sonra Viktor Orbán, Atatürk Müzesi hatıra defterine aşağıdaki satırları yazarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'na karşı duyduğu büyük saygıyı şöyle ifade etti:

"Ülkeyi yeniden yapılandırma çalışmaları sırasında Macar ve Türk halklarının dostluklarının güçlendirilmesine de özen gösteren Türkiye Cumhuriyeti'nin yaratıcısı, devlet adamı

Németh előrelátása megvalósult, a szótár megjelent, de kár, hogy a nagy mester nem vehette a kezébe.

Most, amikor átveszem ezt az értékes kitüntetést, még mindig úgy érzem adósa vagyok a magyar nyelvtudománynak, de teljes erővel dolgozom és bízom abban, hogy újabb adalékokkal lesz alkalmam hozzájárulni a török-magyar tudományos és kulturális kapcsolatok fejlesztéséhez, s így jobban megérdemelhetem ezt a nagy megtiszteltetést."

A kitüntetési utáni fogadás jó alkalmat adott arra, hogy a jelen lévő magyar és török vendégek a két ország közötti kapcsolatok ápolásáról és fejlesztéséről beszélgethessenek.

Másnap, május 25-én csütörtökön a miniszterelnök és kísérete az Atatürk Mauzóleumba látogatott, ahol Orbán Viktor koszorúzással tisztelgett a nagy török államférfi emlékének. A fanfárok zenéjének elhangzása, majd a néma tiszteletadás után az Atatürk Múzeum emlékkönyvébe a következő szöveg bejegyzésével fejezte ki nagyrabecsülését a Török Köztársaság első elnöke iránt:

*"Tisztelettel adózom
Mustafa Kemal Atatürk,
a modern Törökországot megeremlítő
államférfi emlékének, aki országépítő
munkája során
a magyar és a török nép barátságának
erősítésére is figyelmet fordított.*

Orbán Viktor"

A miniszterelnök és kísérete megtekintette az Atatürk személyes tárgyait bemutató múzeumot, ahol szakavatott tárlatvezető kalauzolta a magyar vendégeket.

Ezután a kormányfő a török Miniszterelnöki Hivatalhoz hajtattott, ahol ünnepélyes fogadtatás keretében katonai tiszteletadással várták. A gépkocsiból kiszálló Orbán Viktor miniszterelnököt Bülent Ecevit miniszterelnök üdvözölte, majd mindketten egy emelvényre léptek. A két ország himnuszának elhangzása után a két miniszterelnök megtekintette a díszegységet. A csapatzászlóhoz érve, főhajtással tisztelegtek előtte, majd folytatták a díszegység megismerését. Orbán Viktor miniszterelnök középre érve „Merhaba asker” (Jó napot katonák), hagyományos török üdvözléssel köszöntötte a díszegységet.

Ezt követően a protokoll főnökök bemutatták a fogadtatásán megjelent török személyiségeket, illetve a magyar kíséret tagjait. Majd rövid négy szemközti megbeszélésre került sor Bülent Ecevit kormányfő és Orbán Viktor miniszterelnök között, angol nyelven.

Az ezt követő angol nyelvű plenáris ülésen a két miniszterelnök vezetésével jelen volt a magyar fél részéről: Matolcsy György, Pokorni Zoltán, Borókai Gábor, Kéry György, Fodor Lajos, Tomaj Dénes, Visy Zsolt, Kósa Lajos, Kelemen András, Cselovszki Zoltán, Király András, Nikicsér László, Végh Ferenc, Jakab János és Pintér Attila; a török fél részéről: Tunca Toskay, Metin Bostancıoğlu, Ahmet Kenan Tanrikulu, Ender Arat, Fikret Üçcan, Batmaz Dandin, Ümit Pamir, Ertuğrul Çırağan, Tansu Okandan, Sevinç Dalyanoğlu, Mehmet Görkay, Zergün Korutürk, Nilüfer Feyizoğlu, Halit Çevik és Mustafa Çelik.

A hivatalos tárgyalások után sajtóértekezletet tartottak, a két miniszterelnök összefoglalta megbeszélésük főbb eredményeit, majd válaszolt az újságírók kérdésére.

Orbán Viktor és kísérete ezután a Bilkent Egyetem alapító rektorának, İhsan Doğramacı professzor rezidenciájára látogatott, ahol a fia, az egyetem jelenlegi rektora, Ali Doğramacı professzor és felesége fogadta a vendégeket. Szép zenei él-

Az Atatürk Múzeumban

*Mustafa Kemal Atatürk'ün
anısı önünde
saygıyla eğiliyorum.
Viktor Orbán"*

Başbakan ve eşliğindekiler, Atatürk'ün şahsi eşyalarının sergilediği múzeumi, uzman sergi yöneticisének rehberliğinde gezdiler.

Bundan sonra Başbakan, askefi törenle karşılandığı Türkiye Başbakanlık Binasına gitti. Arabasından inen Başbakan Viktor Orbán'ı Başbakan Bülent Ecevit selamladı ve her ikisi de kürsiye çıktılar. İki ülkenin ulusal marşları çalındıktan sonra iki başbakan şeref kıtasını teftişe çıktılar. Kıta sancağının önüne gelince başlarını eğerek sancağı selamdılar ve şeref kıtasını teftişe devam ettiler. Başbakan Viktor Orbán sıranın ortasına gelince şeref kıtasını, geleneksel Türk selamı olan "Merhaba asker" diyerek selamladı.

Bundan sonra protokol şefleri, karşılama törenine katılan Türk şahsiyetlerini, ve Macar heyeti üyelerini takdim ettiler. Daha sonra Başbakan Bülent Ecevit ve Başbakan Viktor Orbán arasında İngilizce yapılan kısa bir başbaşa görüşmeye sıra geldi.

Bunu izleyen ve İngilizce konuşulan genel oturuma, iki Başbakanın başkanlığında olmak üzere, Macar tarafından György Matolcsy, Zoltán Pokorni, Gábor Borókai, György Kéry, Lajos Fodor, Dénes Tomaj, Zsolt Visy, Lajos Kósa, András Kelemen, Zoltán Cselovszki, András Király, László Nikicsér, Ferenc Végh, János Jakab ve Attila Pintér, Türk tarafından ise Tunca Toskay, Metin Bostancıoğlu, Ahmet Kenan Tanrikulu, Ender Arat, Fikret Üçcan, Batmaz Dandin, Ümit Pamir, Ertuğrul Çırağan, Tansu Okandan, Sevinç Dalyanoğlu, Mehmet Görkay, Zergün Korutürk, Nilüfer Feyizoğlu, Halit Çevik ve Mustafa Çelik katıldılar.

Resmî görüşmelerden sonra düzenlenen basın konferansında her iki başbakan görüşmelerden elde edilen başlıca sonuçları özetledikten sonra gazetecilerin sorularını yanıtladılar.

Viktor Orbán ve eşliğindekiler bundan sonra Bilkent Üniversitesi kurucu rektörü Profesör İhsan Doğramacı'nın rezidansına gittiler. Orada kendilerini Üniversitenin şimdiki rektörü, İhsan Doğramacı'nın oğlu, Profesör Ali Doğramacı ve eşi ağırladılar. Üniversitenin Oda Orkestrası'nın, evde verdiği konser, misafirlere güzel dakikalar yaşattı. Bilkent Oda Orkestrası J. S. Bach'ın Mi-minör ve mi-majör prelüdlerini, A. Vivaldi'nin "Dört Mevsim" isimli yapıtının "Yaz" muvmanını olağanüstü bir duyarlılıkla icra etti. Oda

ményt nyújtott az egyetem kamarazenekarának házikoncertje. A Bilkent Kamaraegyüttes rendkívüli igényességgel játszott a J. S. Bach E-moll és E-dúr prelúdiumát, valamint A. Vivaldi „A négy évszak” zeneművéből a „Nyar” című tételt. A kamarazenekart Server Ganiyev vezényelte, a hegedűszólót pedig Toğrul Ganiyev hegedűművész interpretálta.

A koncert után Orbán Viktor miniszterelnök gratulált a művészeknek és a karmesternek.

A kamarakoncertet követően díszebédre került sor, amelyet Orbán Viktor miniszterelnök és Lévai Anikó tiszteletére Ali Doğramacı rektor rendezett. Az ünnepélyes ebéd előtt a rektor üdvözölte a vendégeket, majd Orbán Viktor angol nyelven a következő pohárköszöntőt mondta:

(Viktor Orbán's Toast at Bilkent University)

„How much I am honored to have been invited here today. My experience is that people from all over the world are sometimes surprised at how young I am when they realize that I am the Prime Minister of Hungary. But just recall your military service, from which you know that when you conclude your service and receive your payment, the time you spent on the front lines can count double. In the same light, to spend ten years in opposition in a post-communist country can count three times, at least. So, using that analogy, I suppose that now you may consider me as an old political veteran from Hungary.

I am very pleased to be here, especially because we have concluded fruitful negotiations with your Prime Minister. We agreed with him that Hungary and your country will attempt to open a new chapter in their cooperation. And I am very optimistic about this.

We agreed that this new chapter should be opened in all fields of life. Not only in politics. You know that we are allies, both countries being members of NATO. And not only in the field of economy. First of all, a new chapter should be opened in the field of education and culture, because this is the solid background for cooperation between the two nations. So we agreed that we should support each other in sending more students from Turkey to Hungarian universities, and we would support sending more Hungarian students to study here in Turkey.

We do hope that this afternoon the two Ministers of Education will be successful in negotiating this point, and in the future more Turkish people would study in Budapest and more Hungarians would study here at Bilkent University as well.

Thank you very much again for the invitation, and may I wish success to all the students, to all the faculty, and to the founder of this wonderful university.”

A pohárköszöntő magyar nyelvű fordítása:

Szeretném kifejezésre juttatni, mennyire megtisztelőnek érzem, hogy meghívást kaptam ma ide. A világon mindenütt azt tapasztaltam, hogy a tanárok és oktatók nagyon meglepődnek, amikor megtudják, hogy ilyen fiatalon én vagyok Magyarország miniszterelnöke. Szeretném azonban biztosítani önöket, hogy Magyarország még mindig egy ellentmondásos ország. Emlékezzünk csak vissza, hogy akik a fronton katonai szolgálatot teljesítettek, azok tudják, hogy a háborús évek duplán számítanak. Ugyanígy alapon az a tíz év, amit az ember egy posztkommunista országban, ellenzékben tölt el, legalább háromszorosan számít. Az analógia alapján feltételezem tehát, hogy úgy tekintenek rám, mint egy politikai veteránra.

Azért is örülök, hogy itt lehetek, mert nagyon hasznos megbeszéléseket folytathattam az önök miniszterelnökével. Megegyeztünk abban, hogy Magyarország és az önök országa megkísérli, hogy új korszakot nyisson a két ország közötti együttműködésben. Nagyon optimista vagyok ezzel kapcsolatban. Egyetértettünk, hogy ez az új fejezet nyíljon meg az élet minden területén, nemcsak a politikában. Hiszen tudják, hogy mint NATO-tagok szövetségesei vagyunk egymásnak, és nemcsak a gazdaságban, hanem elsősorban a nevelés és a kultúra területén kell új fejezetet nyitnunk, mert a két ország közötti együttműködésnek ez a szilárd alapja. Így tehát megegyeztünk, hogy támogatnunk kell egymást abban, hogy minél több hallgatót küldjenek Törökországból a magyar egyetemekre, és mi arra bízgatjuk diákjainkat, hogy tanuljanak a török egyetemeken.

Remélem, hogy ma délután a két oktatásügyi miniszter sikeres megbeszélést folytat ez ügyben, és a jövőben több magyar és török diák folytathatja tanulmányait az ankarai, illetve a budapesti egyetemen.

Orkestrasını Server Ganiyev yönetti, keman solosu keman virtüözü Tuğrul Ganiyev'in enterpretasyonunda dinlendi.

Konserden sonra Başbakan Viktor Orbán sanatçıları ve orkestra şefini kutladı.

Oda Orkestrası konserinden sonra sıra Rektör Ali Doğramacı'nın Başbakan Viktor Orbán ve eşi Anikó Lévai'nin onuruna verdiği ziyafete geldi. Yemek başlamadan önce Rektör misafirleri selamladı; Viktor Orbán ise İngilizce olarak yaptığı tost konuşmasında şöyle dedi:

(Viktor Orbán'ın Bilkent Üniversitesi'nde tost konuşması)

Bugün buraya davet edilmekten ne kadar onur duyduğumu ifade etmek istiyorum. Dünyanın her köşesinde, bu kadar genç yaşında Macaristan'ın Başbakanı olduğumu öğrenen profesörlerin, öğretim üyelerinin nasıl şaşırıldıklarını farkettim. Şunu söylemek isterim ki, Macaristan hâlâ çelişkiler ülkesidir. Cepheye askerlik yapanlar, savaşta geçen her yılın çifte sayıldığını bilirler. İşte bir insanın bir post-komünist ülkede muhalefette geçirdiği on yıl da en azından üçe katlanarak sayılmalıdır. Bu analoji temelinde beni kıdemli bir politikacı sayabileceğinizi tahmin ediyorum.

Başbakanımızla çok yararlı görüşmeler yapabildiğim için de burada bulunduğuma seviniyorum. Macaristan'ın ve sizin Ülkenizin, iki ülke arasındaki işbirliğinde yeni bir dönem açmayı deneyecekleri hususunda anlaşmaya vardık. Bu konuda son derece iyimserim. Yalnız politikada değil, yaşamın her alanında yeni bir fasıl açılmasında görüş birliğine vardık. Biliyorsunuz, NATO üyeleri olarak müttefik ülkeleriz, ve yalnız ekonomide değil, birinci planda eğitim ve kültür alanında yeni bir fasıl açmamız gerekiyor, zira iki ülke arasındaki işbirliğinin sağlam temeli budur. Dolayısıyla kabil olduğu kadar çok öğrencinin Türkiye'den Macar üniversitelerine gitmesinde ve bizim de öğrencilerimizi Türk üniversitelerinde öğrenim görmeye özendirilmekte birbirimize destek olmaya karar verdik.

Umarım bugün öğleden sonra iki ülkenin Millî Eğitim Bakanları bu konuda başarılı görüşmelerde bulunurlar ve gelecekte daha çok Türk ve Macar öğrenci Ankara ve Budapeşte üniversitelerinde öğrenim görme olanağına kavuşur.

Még egyszer nagyon köszönöm a meghívást, és hadd kívánjak sok sikert az egyetem tanárainak, professzorainak és tanulóinak egyaránt, és természetesen a csodálatos egyetem alapítójának is.

A sűrű program miatt kevés idő maradt a beszélgetésre, az egyetem hallgatói ugyanis már türelmetlenül várták a miniszterelnök előre meghirdetett előadásának megtartását. Eközben a miniszterelnöki meghívottak egy részének kellemes meglepetést jelentett, hogy újra találkoztak a régi jó baráttal, Kenan Tepedelenel, a török külügyminisztérium kétoldalú kapcsolatokért felelős szervezeti egysége főigazgató-helyettesével. A több évig budapesti külügyi szolgálatot ellátó diplomata őszinte barátsággal üdvözölte a kormányfői kíséret azon tagjait, akikkel magyarországi tartózkodása során, a rendszerváltoztatást követő első években aktívan és rendkívül sikeresen együttműködött a kétoldalú kapcsolatok ápolása és fejlesztése terén. A magyar-török kormányközi kapcsolatokért ma is igen sokat dolgozó nagykövetség rangú főtisztviselő őszinte örömmel jelezte, hogy az ősz folyamán ismét Budapestre látogat, amikor is újból alkalom nyílik majd a két ország közötti kulturális kapcsolatok további jobbtételével összefüggő feladatok áttekintésére.

Orbán Viktor miniszterelnököt egyetemi előadásának helyszínén lelkes fiatalok üdvözölték, majd az egyetem megtelt auditoriumában sor került a rendszerváltoztatás első évtizedének eredményeit összefoglaló rendkívül gondolatébresztő, angol nyelvű beszédre. Előtte az angol tannyelvű egyetem vendégprofesszora, Norman Stone üdvözölte a megjelenteket és volt oxfordi tanítványát, Orbán Viktor miniszterelnököt majd rövid bevezetőt mondott.

„The relations of Hungary and Turkey go back to very long time ago. In fact, one of the most interesting facts I have ever heard, is to explore the similarities of the language. I don't want to talk too much about that, but would like to say, that this is not just a matter of bones dug up in Central Asia. The contribution of Hungary to Turkey and, of course, vice versa, is quite a long story. The man, for instance, who constructed the gun that knocked down the walls of Constantinople in 1453 was called Orbán, from Transylvania. The man who introduced printing into the Ottoman Empire was called Ibrahim Müteferrika, also Hungarian.

My favorite man of that sort is Armenius Vámbéry who was very important in discovering the common roots of Hungarians and Turks. And to cut the very long story short, this very improbable figure ended up in the court of the khan of Khiva. And the khan of Khiva said: "Professor, I do not think our languages have anything too significant in common they can't be the same. So we try music. And the khan produced a cord orchestra which consisted, so we say, in some understanding, of three hundred demented vacuum cleaners which played for three hours and then the khan said: "Do you think your music has anything in common with ours? Can you sing a song of your national music?" And Vámbéry having met Hungarian wit, sung the whole Don Giovanni. The connections I could prolong about but I would have thought to keep my introduction short.

Hungary has made an astonishing progress not just in last the 4-5 years, but the record of Hungary in undermining and making a mock of Communism in the seventies eighties has been remarkable.

And the West, and the Germans have been remarkable... And it was a decisive moment in the collapse of Communism over the Eurasian continent, when that Hungarian border had its wire removed, and a piece of it given to President Bush. The rest was then history because the East German population simply went through Hungary like bathwater run into the drain. And that was the end of the whole thing and where Hungary is. It is a nice thing we still need to know about...

But the fact is that Hungary's transition to the world of the West happened mentally thirty years ago, and it was becoming a member of Europe, as it always was.

Hungary's present role on the edge of Europe is rather similar to Turkey's. Turkey again is a country which has made a fantastic transformation since 1922 when it fought back from the effect of First World War.

Turkey is now the sixteenth, by some, even the tenth largest economy in the world. I know from my generation's students how promising the younger generation is. And let's hope that this collaboration will last.

Inviting Prime Minister Orbán to speak I take a personal pride because he was one of my students at Oxford. I remember him a great fondness as we talked about these things. He was much more go-ahead and optimistic about the end of Communism than I think I was. I was still a bit pessimistic. He was right, I was wrong. And this was a great success that I should like him to talk about Hungary within Europe, NATO and where we are.

Thank you."

Norman Stone professzor – kissé rövidített – bevezetőjének magyar nyelvű fordítása:

Magyarország és Törökország kapcsolata hosszú időre nyúlik vissza. Tény, hogy az egyik legerdekesebb dolog, amiről egyáltalán hallottam, a nyelvek közötti rokonság. Nem akarok túl sokat beszélni erről, de azt meg kívánom említeni, hogy

Bir kere daha teşekkürlerimi bildirirken, üniversite profesörlerine, öğretim üyelerine, öğrencilerine, ve elbette bu harikulâde üniversitenin kurucularına başarılar dilerim.

Yoğun program nedeniyle konuşmalara az zaman kaldı, zira üniversiteler başbakanın vereceği, önceden bildirilmiş olan konferansı sabırsızlıkla bekliyorlardı. Bu arada davetlilerin bir kısmı için, eski bir dostla, Türkiye Dışişleri Bakanlığı ikili ilişkilerden sorumlu örgütsel biriminin genel müdür yardımcısı Kenan Tepedelen'le yeniden buluşabilmek hoş bir sürpriz oldu. Uzun yıllar Budapeşte'de dışişleri görevlisi olarak çalışan diplomat, şimdi hükümet heyetinde bulunan ve kendileriyle Macarsistan'daki ikametі sırasında, rejim değişikliğini izleyen ilk yıllarda, ikili ilişkilerin beslenmesi ve gelişmesi alanında aktif ve olağanüstü başarılı olarak işbirliği yaptığı üyeleri, içten bir dostlukla selamladı. Macar ve Türk Hükümetleri arasındaki ilişkiler uğrunda günlerimizde de çok emek sarfeden büyükelçi düzeyindeki görevli, sonbaharda yeniden Budapeşte'yi ziyaret edeceğini, böylece iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin daha da iyileştirilmesine ilişkin ödevleri gözden geçirmek için fırsat çıkacağını memnunlukla dile getirdi.

Başbakan Viktor Orbán'ı, Üniversite konferansını vereceği yerde coşkulu gençler karşıladı, sonra Üniversite'nin tıklım tıklım dolu konferans salonunda Viktor Orbán, rejim değişikliğinin ilk on yılının sonuçlarını özetleyen son derece ilginç ve düşündürücü konferansını İngilizce olarak verdi. Bundan önce, öğretimin İngilizce dilinde yapıldığı Üniversitede misafir Profesör Norman Stone, hazır bulunanları ve eski Oxford'lu öğrencisi Başbakan Viktor Orbán'ı selamlayarak kısa bir konuşma yaptı.

Profesör Norman Stone konuşmasında özetle şunları belirtti:

Macaristan'la Türkiye arasındaki ilişkilerin eski bir geçmişi var. Genel olarak duyduğum en ilginç şey, iki dil arasındaki akrabalık ki, bu da gerçek. Bu konu üzerinde fazla durmak istemiyorum, fakat söz konusunun sadece Orta Asya'da